

A földrajzi megnevezések nem ártatlanok: kritikai geopolitikai megközelítések

Általános igazság, hogy a nyelv, a használt fogalmak meghatározzák a gondolkodásunkat és valóságképünket. Így van ez a földrajzi megnevezésekkel is: egy adott közösségi tér akkor létezhet – vagy tud esetleg létrejönni, intézményesülni – ha van rá megnevezésünk. A földrajzi megnevezések tehát nem semlegesek (Dodds 2014), hanem egyben üzeneteket is hordoznak a lehatárolt terület jogos vagy jogosnak vélt elfoglalóiról.

A társadalmi szerveződés máig legmeghatározóbb szintje a (nemzet)állam (Lacoste 1997, Agnew 2004), és a történelem során egyetlenegy olyan országnévről tudunk (a Szovjetunió), amely nem valamilyen etnonimhez vagy toponimhez kötődött. Tehát egy adott tér lehatárolásához és annak fenntartásához általában elengedhetetlen, hogy annak nevével legalább valamilyen szinten azonosulni tudjanak az azt elfoglalók.

A (nemzet)államoknál általában kevésbé intézményesültek és etabláltak a szub- és főleg a szupranacionális terek, így pl. a makroregionális tér-képzetek. Talán éppen ezért is hangsúlyozzák ezek fontosságát – vagy akár magát a létezését – olyan társadalmi szereplők, akiknek valamilyen szándékuk van az adott térkoncepció létjogosultságának igazolásával. Ami pl. a Kárpát-medence fogalmát illeti (ld. Balogh 2021), egy nyelvtudományos írás (Fejes 2011) hívta fel a figyelmet arra, hogy ez a tér-képzet egy igazi hungarikum: más nyelveken alig használják (ha igen, akkor inkább magyar elemzők), így a Kárpát-medence térlehatárolás szinte értelmezhetetlen más népek számára. Legalább ilyen érdekes az a tény, hogy Magyarországot nem kevesen (beleértve magasrangú tisztviselőket) egyidejűleg a Nyugat végvára és egy elképzelt eurázsiai térközösség részeként képzelik el. Az utóbbit alátámasztják ideológiailag az újturánizmussal, külpolitikailag pedig a Keleti nyitással (Balogh 2020).

Ahogy más fogalmakra is, a földrajzi megnevezésekre is tekinthetünk mint lebegő jelölőkre (Laclau 2005), amelyek tartalma és asszociációi időben és térben változnak. A kritikai geopolitika számára mindig az az érdekes, hogy egy adott térfogalmat milyen szándékkal népszerűsítenek és hogy ennek milyen kül- és belpolitikai következményei vannak.